

Habilitation Thesis

Sandu Frunză

Associate Professor, Ph.D, Babeş-Bolyai University, Cluj

Ethical Reconstruction of Public Space through Rethinking of the Relationship among Philosophy, Religion and Ideology

Cluj-Napoca, 2012

Abstract

The paper presents the most important aspects of my activity emphasizing the results of my analyses carried out after I had taken the PhD in philosophy. My evolution was from the philosophy of religion and interdisciplinary religious studies toward applied ethics, political philosophy and political communication. I have pointed out a few important lines of my endeavors in the past years in order to reveal a possible unifying line and prospect in my professional evolution so far impacting my future developments in the academic activity, in research and in the activity with the future doctoral students.

Thus, first of all, I have placed at the base of the entire work the relationship between religion and ideology, between religion as a cultural phenomenon and ideology as a phenomenon of symbolic creation, so as to reveal the openings to understanding the complex phenomena taking place in the public space especially regarding the interference of the religious and the political imaginary, of religious reflection and philosophical reflection, of the premises shaping public space to bear a significant religious, ideological or lay mark. The finality of such an approach was to formulate arguments supporting the plea for rethinking the social status of philosophical reflection in order to make a solid foundation for the reconstruction of public space based on a nuanced development of political theory in the Romanian cultural space.

Secondly, I have outlined my concerns with religious fundamentalism as product of a society based on global relations, with the identity crisis that modernity brings in traditional societies. A revelatory aspect in this respect is the need to see fundamentalism as a global phenomenon in its plural manifestations and to permanently distinguish it from religious traditions related to which religious, social and political phenomena develop. As religious fundamentalisms are manifested as minority groups or trends within a tradition, I have also mentioned my interest in religious minorities and multiculturalism.

Thirdly, I have submitted that the rapport of religion and ideology is a significant one in understanding totalitarian phenomena, especially when ideologies that nourish them may be found under the form of secular religions. In this context I have proposed a reading of the holocaust from the perspective of responsibility ethics. The genocide experience is impressive especially by the fact that it brings forth the death of the innocent, free violence, political action pushed to the limit, because we face altered forms of human consciousness, and moreover because it implies indifference as a generalized and pathological type of interhuman relationship. I have discussed this phenomenon from the perspective of the death of man and of the death of god as a cultural phenomenon. Rethinking the holocaust from an ethical perspective compels us to reconsider human condition, cultural creation, social construction, and the political ideals of the Western world. Memory and testimony are two essential premises of this new construction that I personally deem necessarily ethical rather than ideological. Also, considering the public policies related to the problems of extermination, the holocaust proves important from the point of view of biopolitics. All these elements are important both in order to know and understand in a nuanced way the totalitarian phenomenon and to understand democratic societies, especially the post-totalitarian ones.

Fourthly, I have included my interest in ethical communication and in the ethical shaping of the public space. Starting from the idea of relational ethics combining both rational and irrational elements, I have promoted the ethics that is able to factor in the rational habits as well as the superrational tendencies of the agent that acts in the public space. Such an option allows us to find the cohabitation mechanisms of religious pluralism with the secular tendencies in society, the harmonization of individual religious options with the need for a lay public space, of public policies and political decision. In this context I have used the idea of a minimal ethics as it derives from postmodern ethics, and believed it to be the single possible base for the ethical reconstruction of public space. Such ethics may provide the opening to rethink applied ethics, professional ethics, and political ethics. One of my recent concerns is directed toward the analysis of social responsibility. On the one hand it is important within the analysis in bioethics and biopolitics. On the other, it plays a decisive part in the context of a world of global communication from the perspective of the social responsibility of mass-media, especially considering the role of mass media as a vehicle of the political message, as an instrument of construing the political agenda, as a medium of reconstruction on ethical bases of social and political communication, as an agent serving the public good. In my analyses I have also tried to integrate social responsibility into a framework of the need to gain ethical competences and ethical expertise. From this perspective, my concerns with integrity principles seem significant nowadays in adopting deontological codes, in improving the political class in moral terms.

Finally, I have sketched the developments in the analysis of the role of philosophy and ideology as instruments constituting political philosophy, the analysis of religious fundamentalism from ethical, bioethical and biopolitical perspectives, the analysis of totalitarian phenomena, and especially of the holocaust, with their implications in the reconstruction of ethics, political philosophy and political theory, the analysis of the role of ethics in democratic systems and in the construction of public space by calling on ethical competences and ethical expertise.

Rezumat

Lucrarea prezintă aspectele cele mai importante ale activității mele cu accentul pus pe prezentarea rezultatelor analizelor mele de după obținerea titlului de doctor în filozofie. Evoluția mea este dinspre filosofia religiilor și studiile religioase interdisciplinare înspre eticile aplicate, filosofia politică și comunicarea politică. Am pus în evidență câteva linii importante ale demersurilor mele din ultimii ani pentru a releva posibilitatea unei linii unificatoare și de perspectivă în evoluția mea profesională de până acum și cu impact în evoluția mea viitoare în activitatea academică, de cercetare și în activitatea cu viitorii doctoranzi.

Astfel, mai întâi am așezat la baza întregului demers relația dintre religie și ideologie, dintre religie ca fenomen cultural și ideologie ca fenomen al creației simbolice, pentru a releva deschiderile pe care acestea le pot oferi pentru înțelegerea fenomenelor complexe ce au loc în spațiul public îndeosebi în ceea ce privește interferențele dintre imaginarul religios și cel politic, dintre reflecția de tip religios și reflecția filosofică, dintre premisele unei modelări a spațiului public cu o puternică amprentă religioasă, ideologică sau laică. Finalitatea unui asemenea demers era aceea de a formula puncte de sprijin ale unei pledoarii pentru regândirea statutului social al reflecției de tip filosofic în vederea creării de fundamente solide pentru reconstrucția spațiului public în baza unei dezvoltări nuanțate a teoriei politice în spațiul cultural românesc.

În al doilea rând, am trasat liniile preocupărilor mele privind fundamentalismul religios ca produs al societății bazată pe relații globale, cu criza identității pe care modernitatea o aduce în societățile tradiționale. Un aspect relevant este în acest sens necesitatea de a privi fundamentalismul ca fenomen global în pluralitatea manifestărilor sale și prin distingerea lui permanentă de tradițiile religioase în raport cu care se dezvoltă ca fenomene religioase, sociale și politice. Deoarece fundamentalismele religioase se manifestă de obicei sub forma unor grupări sau curente minoritare în interiorul unei tradiții am amintit și preocupările mele privind minoritățile religioase și multiculturalismul.

În al treilea rând, am considerat că raportul dintre religie și ideologie este unul semnificativ pentru înțelegerea fenomenelor totalitare, mai ales atunci când ideologiile ce le alimentează pot fi regăsite sub forma unor religii secularizate. În acest context am propus o lectură a holocaustului din perspectiva eticii responsabilității. Experiența genocidului este impresionantă îndeosebi prin faptul că ea aduce în prim plan moartea celor inocenți, violența gratuită, împingerea la limită a acțiunii politice, pentru că ne pune în fața unor forme alterate ale conștiinței umane, dar mai ales deoarece implică indiferența ca tip generalizat și patologic de relaționare interumană. Am discutat acest fenomen din perspectiva morții omului și a morții lui Dumnezeu ca fenomen cultural. Regândirea din perspectivă etică a holocaustului ne obligă la o reconsiderare a condiției umane, a creației culturale, a construcției sociale, a idealurilor politice ale lumii occidentale. Memoria și mărturisirea sunt două premise esențiale ale acestei noi construcții pe care personal o consider a fi în mod necesar una etică mai degrabă decât una ideologică. Totodată, avînd în vedere politicile publice legate de problemele exterminării, holocaustul se dovedește important din punct de vedere al biopoliticii. Toate aceste elemente sunt importante atît pentru cunoașterea și înțelegerea nuanțată a

fenomenului totalitar, dar și pentru înțelegerea societăților democratice, îndeosebi a celor post-totalitare.

În al patrulea rând, am recurs la o expunere a preocupărilor mele privind comunicarea etică și modelarea etică a spațiului public. Pornind de la ideea unei etici relaționale, care să combine deopotrivă elementele raționale și cele iraționale, am militat pentru o etică în măsură să ia în calcul deprinderile raționale, dar și înclinațiile suprarationale ale agentului ce acționează în spațiul public. O asemenea opțiune ne permite să găsim mecanisme de conviețuire a pluralismului religios cu tendințele seculare din societate, de armonizare a opțiunilor religioase individuale cu necesitatea laicizării spațiului public, a politicilor publice și a deciziei politice. În acest context am apelat la ideea unei etici minimale, așa cum poate fi desprinsă din etica postmodernă, considerând că aceasta este unica bază posibilă pentru reconstrucția etică a spațiului public. O asemenea etică poate să ofere deschiderile pentru regândirea eticilor aplicate, a eticilor profesionale, a eticii politice. Una dintre preocupările mele recente este orientată spre analiza responsabilității sociale. Pe de o parte ea e importantă în analizele din sfera bioeticii și a biopoliticii. Pe de altă parte ea joacă un rol decisiv în contextul unei lumi a comunicării globale din perspectiva responsabilității sociale a mass-media, îndeosebi având în vedere rolul mass-media ca vehicul al mesajului politic, ca instrument al construirii agendei politice, ca mediu al reconstrucției pe baze etice a comunicării sociale și politice, ca agent ce deservește binele public. Totodată, în analizele mele am încercat să integrez responsabilitatea socială într-un cadru al necesității de a dobândi competențe etice și expertiză etică. Din această perspectivă semnificative mi se par astăzi preocupările pentru principiile de integritate, pentru adoptarea de coduri deontologice, pentru îmbunătățirea clasei politice sub aspect moral.

În cele din urmă am trasat ca linii de evoluție aspecte privind analiza rolului filozofiei și ideologiei ca instrumente în constituirea filozofiei politice, analiza fundamentalismului religios din perspectivă etică, bioetică și biopolitică, analiza fenomenelor totalitare, și îndeosebi a holocaustului, cu implicațiile lor în reconstrucția eticii, a filozofiei politice și a teoriei politice, analiza rolului eticii în sistemele democratice și în construirea spațiului public prin apel la competențele etice și expertiza etică.